

kitandó szépitő bizottság készítse el a még beépítetlen telkeken emelendő házak mintatervrajzait. Erre vonatkozólag többek között ezeket mondja:

„Az az elv, hogy ne házak t, de csoportozatokat és egész nagy utcákat építsünk egy nagy terv szerint, tenné Pestet igazán fejedelmi lakok városává. Így lenne terv az épületek összességében fesz nélkül; így lenne összhangzás és különféleség. Egy négy-szögletű piac épületei pl. vagy mind különféle, vagy mind egyalakú épületből állanának, vagy pedig az átelleni épület felelne meg az átelleninek.“

És nem arany igazságot tartalmaznak-e a következő szavak:

„A bíró ítéljen, a polgármester kormányozzon, a jegyző írjon, mert mindenik ehhez ért és erre készült. De ép ez okból az építész is hagyjuk építeni és szépiteni. Tanácsa és véleménye ez ügyben mindek előtt hallgattassék meg, mert erre ihlettel és tanulmányal ő bir. Kit kit a maga helyére állítson a nemzet. A geniek fölszerélt helyen kontárok.“

Építészeti jellegében, ugymond Szemere, Pest vagy kizárólag magyar főváros, vagy pedig világváros legyen, mely

visszatükrözze mindenféle városok képeit. Kifogásolja, hogy az egész oszlopokat alig alkalmazzák építészeink, pedig az oszlopok — érzi és vallja az egész világ — a legegyszerűbb és legnemesebb ékesség a házon.

„Építvén remekül — kiált föl lelkesedéssel — nyomunk nem vész el hamvainkkal együtt a szélben.“

Nem mondtam hát valótlant, midőn azt állítottam, hogy Budapest építészeti fejlődésének és vele a magyar építészet haladásának a publicistika volt egyik uttörője. S ugy látom, hogy e pionnieri föladata még nem szűnt meg. Mindaddig míg nagy városrendezési és építkezési kérdések állanak előtérben, mindaddig míg hungulatot kell kelteni emitt, a esőkönnyőség, korlátoltság és divatos huzavona ellen harcolni pedig amott; mindaddig míg az önérdek és a kottéria uralom döntően játszik bele ama kérdésekbe: a publicistika nincs föloldva ama kötelesség alól, hogy — hasonlóan az amazonvidéki őserdőkben utazókhöz, kik szekereivel váganak utat maguknak az óriási folyondárok kuszált labirinthjén át, — egyengesse az utat, az építészet és annak hivatott képviselői számára mindenféle „érdekek“ és „tekintetek“ sűrű esalítján keresztül.

ÉPÍTÉSZEINK A HAZAI NÉPRAJZ SZOLGÁLATÁBAN.

Az ethnographia egyik legfontosabb tárgya a nép lakóhelyének elhelyezése, berendezése, a határ beosztása, a község elhelyezkedése, az épületek építési módja, elrendezkedése, a lakó s egyéb helyiségek beosztása, berendezése, az épületrészek diszitése stb. Mindez szervesen összefügg a nép életmódjával, s a szó szoros értelmében vett házi életével, szokásaival. A nép architektúrája igen érdekes és tanulságos régi hagyományokat szokott megőrizni s gyakran jelentős adalék az eredet meghatározására. A művelt nemzetek kiváló figyelmet fordítanak ez ügyre; a kiállításon láthatjuk az egyes vidékek jellemzetes szobáit stb.

Az irodalomban is kezdik behatóbban tárgyalni a dolgot s finn rokonaink itt is, mint a néprajz minden terén. Heikel nagyszabású művében, ragyogó példát mutatnak a mi elmaradottságunknak. Mert nálunk

alig foglalkoztak még etárgygyal, mely itt fontosabb mint bárhol.

Építéssel foglalkozó szakembereink könnyű szerrel rendkívül nagy szolgálatot tehetnek egy igen fontos nemzeti kulturügynek. A legegyszerűbb módon csinálják meg, kiki a maga vidékén, egy-egy falusi teleknek s a rajta levő különféle épületeknek tervrajzát, a szobák belső berendezésével együtt (tűzhely, ágy, pad, asztal stb. helye) rajzolják le a jellemzetes ornamentikai jelenségeket épületen, butoron, eszközön (esetleg edényeken és ruhákon is). Igen tanulságos a község elrendezésének s a határ beosztásának tervrajza is. Régi hagyományos stylusú városi házak stb. tervrajza is igen tanulságos. Ily dolgozatok legegyszerűbben a Magyarországi Néprajzi Társasághoz juttatandók (Budapest, I. ker. Attila-utca 47.), a mely azokat a tudomány számára értékesítendi.

Egy másik irányban, hivatásuk direkt gyakorlásában is előmozdíthatják építészeink az ethnikus érdekeket. Régebben nemcsak a faluk, hanem a vidéki városok architektúrájának is megvoltak a maga sajátosságos jellemzetei, érdekes vonásai. Inkább egyének voltak az emberek is és a házak is. Az újkor nivelláló hatása lassanként e téren is kozmopolita egyformaságra cirkalmaz ki minden, a környék természetes különbségeit és az égalj követelte némi módosulásokat leszámítva, nemsokára teljesen egyenlőkké válnak az egész kulturvilág összes városai. A civilizáció sok áldozatot kíván ugyan az ethnikumtól és az individualitástól, de a haladás, a technika minden vivmánya, a komfort teljessége és a művészet igényei igen jól megegyeztetetők a jellemzetességgel a polgári építkezés terén is. Minden vidék régi, sajátosságos építési stylusának vannak olyan jelenségei, részei, elemei, dekoráló motívumai stb., a melyeket a képzelő és alkotó erővel és egyéni ambícióval bíró építész tökéletesítve, nemesítve, helyesen alkalmazva igen jól felhasználhat a legmodernebb igényű építésnél is, a midőn igen teljesen kielégíti az adott utflitáris és általános szépiészeti követelményeket, egyuttal hódolhat a nép minden hagyományát alkotásában nyilatkozó nemzeti geniusznak s ugyszólván a genius loci-nek is s ezzel érdekesebbé, egyénisebbé,

tehát művészibbé teszi alkotásait, esetleg némi új beces motívumokkal vagy kombinációkkal gyarapíthatja a modern építés formáit. Sőt tekintve azt, hogy bizonyos vidéken az adott, különös viszonyok közt a századok folyamában egy és más gyakorlati fogás nagy használati rész különös tökélyre fejlődhetett, még az építési praxis szempontjából is esetleg értékesíthető tanulságok vonhatók le valamely vidék sajátosságos építési módjából.

Még egy harmadik ethnikus irány is van, a melyben építészeink igen jótékony humanisztikus és művelő hatással lehetnének népünkre, illetve az oly fontos közegészség és közműveltségi érdekeket érintő lakásügyre. Vidéki építészeink népünk igazi jótévői lehetnek, ha minden alkalommal és minden erejükkel oda hatnak, hogy népünk az egészség és jó izlés kívánalmait szem előtt tartsa építkezéseivel. Erről a témáról, a mely nem tartozik szorosan a cikk címében adott kerethez, közelebb külön szólunk s most csak arra utalunk, hogy a lapok nagyérdemű szerkesztője maga kezdeményezéséből és a boldogult Trefort miniszter biztatására és erkölesi pártfogása mellett már néhány évvel ezelőtt készítetett egy egész rendszeres tervezetet. Igen kívánatosnak tartanók, hogy e több tekintetben jelentős ügy ismét napirendre kerüljön.

HERRMANN ANTAL.

A BUDAPESTI MINTAGYMNÁSIUM ÉPÜLETE.*)

Tervezte: BOBULA JÁNOS.

Minthogy a modern kor követelményei úgyszólván mindenkit rákényszerítenek arra, hogy életének jelentékeny részét az iskolapadokban töltse, könnyen beláthatjuk, hogy az iskolában eltöltött idő, s az ott nyert nevelés határozott kihatással bír az egész társadalmi életre.

Az iskolának azonban nem csupán a későbbi szellemi életre van befolyása, hanem sokkal nagyobb mértékben a tulajdonképeni fizikai életre, a test egészségi állapotára, és az egész életkor időtartamára.

A szabályellenesen épült s berendezett

*) Szivesen közöljük kartársunk jelen cikkét mindjárt lapunk első számában, hogy így a szabad kritikát lapunk hasábjaira bevezessük az által is, hogy a lap szerkesztőjének az alkotását szabad bírálat alá bocsájtjuk. A szerk.

iskolában elköresosul a gyermek zsenge testalkata, elsatnyúl az ifjunak még nem eléggé edzett egészsége. Az egészségtelen iskolákban szerzett gyógyíthatatlan betegségek megmérgezik s megrövidítik az életet, vagy pedig már az iskolai évek alatt sirba döntik a tanuló ifjúságnak nem jelentéktelen százalékát, miről a halandóság statisztikája elszomorító adatokkal tanuszkodik.

Sajnos, hogy fővárosunkban — mert hiszen a vidékről nem is szándékozunk szólni — néhány, főként a múlt évtizedekben épült, mintaszerű iskolaépület kivételével, az iskolák többnyire célszerűtlenek, szűkek és egészségtelenek. *)

*) Beleértve az njabban épült, s hírneves architektusok által tervezett nagyobb szabású intézeteket is. A szerk.